

THE LIFE AND WORK OF PROFESSOR IOAN POPESCU PASĂREA (1871-1943)

Marius Constantin Murariu

Lecturer, PhD., „Saint Apostle Andrew” Faculty of Theology, „Ovidius” University of Constanța

Abstract: We can not, as speaking of the culture of the nation, which has its origin in the Church, not to mention the most important moments that marked the life and activity of the great cultural personality, paying also a tribute, to the „worthy of commemoration” Professor Ioan (Ion, Iancu) Popescu Pasărea, for the sacrificial love he had towards the Romanian culture, tradition and spirituality that we inherit today, enjoying, perhaps not enough, of the „unaltered” values that led to the propagation of our ancestral Church.

Keywords: Byzantine music, Orthodox Church, Ioan Popescu Pasărea, tradition, literature.

INTRODUCERE

Când privim cărțile de cult ce stau deschise pe strănile bisericilor, când cercetăm literatura bisericească, sau pur și simplu scrutând în istoria apropiată a Bisericii, nu putem trece cu vederea amprenta pe care marele psalt¹ Ion Popescu Pasărea a lăsat-o în cultura și tradiția bisericii românești și că generații întregi de preoți, dascăli, învățători sau personaje de marcă ale culturii românești s-au bucurat de acest tezaur, afirmându-și totodată prețuirea față de valoarea personalității acestuia, pentru aportul adus la dezvoltarea în plan cultural, social și chiar politic, a neamului românesc.

Iubirea de Dumnezeu, de neam și de cultură a marelui dascăl și profesor a dus la un interes profund față de viața dascălilor de parohie și a credincioșilor acesteia. Deoarece cultura, care își are obârșia în Biserică², era oferită, de multe ori prin dascăl, tuturor credincioșilor, Ion Popescu Pasărea a înțeles că dascălii trebuie să aibă acces la o mai bună și completă informare, să fie mai bine instruiți, câștigându-și astfel o poziție socială aparte și, de ce nu, și altă apreciere. Astfel, prin cantor, sufletul românului, de cele mai multe ori tânăr și neexperimentat în căutarea unui viitor mai bun, odată trecând de pragul bisericii avea ocazia să se îmbogățească în cunoașterea de Dumnezeu, în cunoașterea culturii, înțelegându-și astfel, mult mai lesne, sensul vieții sale.

S-a înțeles în primul rând că pentru comunitatea creștinilor, un viitor mai bun nu poate exista fără însăși prezența dinamică a lui Dumnezeu în viața omului; iar în al doilea rând, principala menire a românului de pretutindeni, fie că este el de la oraș sau de la sat, este aceea de a-și păstra identitatea spirituală și culturală ce împreună îl definesc. Aceste două însușiri revin în sarcina Bisericii de a fi cultivate în sufletul creștinului român, într-o societate străină și plină de necunoscut.

SATUL ȘI COPILĂRIA PROFESORULUI

¹ Pr. Lect. Univ. Dr. Victor Frangulea, *Profesorul Protopsalt Ioan Popescu-Pasărea*, Editura IBMBOR, București, 2004, p.48.

² Pr. Dr. Mircea Cristian Pricop, *Ortodoxie, etnicitate, identitate europeană*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2012, p. 24.

Ion Popescu Pasărea s-a născut în data de 6 august 1871³, în satul Pasărea, comuna Brăneasa, județul Ilfov, într-o vreme în care statul român traversa o perioadă de criză politică⁴ ce a cuprins diverse evenimente antimonarhice și anticarliste, iar Biserica se pregătea de constituirea Sfântului Sinod de la București, eveniment ce avea să marcheze transformarea mitropoliilor și episcopioilor ortodoxe din părți componente ale Patriarhiei de Constantinopol în părți componente (subdivizuni) ale unei noi structuri ce va fi recunoscută mai târziu (1885)⁵. Era al cincilea copil al familiei sale și singurul băiat.

Satul natal, care datează ca așezare rurală din anul 1813⁶, își are numele de la râul Pasărea care îl străbate și este situat la 20 km de București. Tot aceeași denumire o poartă și mănăstirea de maici aflată lângă sat și în jurul căreia s-a format o autentică viață spirituală⁷. Același spirit creștinesc se forma și în sat, în jurul bisericii parohiale unde se pare că au slujit bunicul și mai apoi tatăl lui Ion Popescu Pasărea.

Cunoscut fiind faptul că o mare parte din satele din nordul Dunării erau locuite de populații provenite de la sud de Dumnăre, respectiv bulgari ori macedo-români, autori de specialitate consideră că familia profesorului Ioan Popescu Pasărea putea fi de origine bulgară ori aromână. Un posibil argument pentru cele de mai sus ar fi acela că mulți oameni providențiali în viața marelui psalt și care au contribuit la ascensiunea acestuia au fost macedo-români. Fiind vestită disponibilitatea aromânilor de a se ajuta reciproc și de a fi foarte uniți, Profesorul Nicu Moldoveanu⁸ amintește că în anul 1893 profesorul Ștefanache Popescu (aromân și el, născut în Cazanlâc-Bulgaria) fiind grav bolnav și-a încredințat catedra de psaltichie a Seminarului „Nifon Mitropolitul“ tânărului Ion Popescu care astfel și-a început activitatea didactică.

Bunicii săi paterni s-au numit Neagu Popescu preotul, nume ce este legat de apărarea revendicărilor țărănești de la 1844 și soția sa Dumitra, iar părinții preotul Zaharia Popescu, cu o voce de tenor remarcabilă⁹ și fost elev al marelui Anton Pann la Seminarul Central¹⁰ și preoteasa sa Maria¹¹. Tatăl său, preotul Zaharia Popescu, din satul Pasărea, de lângă București, a fost reținut de memoria colectivă drept un slujitor de înaltă ținută artistică și morală. Acesta se pare că ar fi fost ucis de către tâlhari, într-o noapte de aprilie a anului 1871, cu cinci luni înainte de nașterea pruncului Ion. A murit tragic, cu câteva luni înainte de a se naște fiul său mai mic, Ion, fiind împușcat de niște răufăcători care veniseră să-i prade casa. În acea împrejurare cutremurătoare a fost ucisă și una din fetițe. Au rămas, astfel, orfane trei fete și băiatul cu care mama (presbitera Maria) era însărcinată.

La doar nouă luni de la nașterea marelui psalt, acesta rămâne orfan de ambii părinți, întrucât mama sa, preoteasa Maria, copleșită de pierderea neașteptată a soțului, moare și ea. Astfel, Ion și cu cele trei surori ale lui: Vasilichița, Elena și Zamfira¹² rămân în grija bunicilor, respectiv a preotului Neagu și a soției lui Dumitra.

³ *Ibidem*, p. 63.

⁴ Corina Petrică, *Criza politică din anii 1870-187, un episod din istoria modernă românească*, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Galați, p. 2.

⁵ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 2002, p. 198.

⁶ Pr. Lect. Univ. Dr. Victor Frangulea, *Op. cit.* p. 52.

⁷ *Ibidem*, p. 51.

⁸ *Ibidem*, p.66.

⁹ Diac. Conf. Nicu Moldoveanu, *Muzica bisericească la români în sec. XX. Protopsalți români în sec. al XX-lea. A. Muntenia și Oltenia în „BOR”*, CIII (1985), 7-8, p. 616.

¹⁰ Teodor N. Manolache, *Moartea Profesorului de psaltichie Ion Popescu-Pasărea*, „BOR”, anul LXI, nr. 4-6 aprilie - iunie, 1943, București, p. 319.

¹¹ *Ibidem*, p. 68.

¹² *Ibidem*, pp. 68-69.

Pe 8 septembrie 1873, când copilul Ion avea puțin peste doi ani, a murit și preotul Neagu. Odată cu moartea bunicului, în jurul copiilor a rămas un gol de autoritate familială¹³ nemaivând de unde să adune învățături și norme de viață. În urma cercetărilor laborioase ale Pr. Dr. Victor Frangulea cu privire la viața și opera Profesorului Ion Popescu Pasărea, au ieșit la lumină noi informații cu privire la cei ce i-au purtat de grijă tânărului Ion, după moartea părinților și a bunicului: „Fără să schimbe nimic din datele cunoscute, cum că *“Maria preoteasa”*, mama lui Pasărea, a murit în 1872 la 11 mai, când copilul avea nouă luni, la Cimitirul Bellu am identificat o nouă parcelă cu patru locuri de veci a familiei Popescu Pasărea. Pe unul din cele două morminte din mijloc, în partea stângă, străjuiește o cruce din marmură alb-gris, de fapt singura cruce pe al cărui soclu stă scris: *“Maria P. Pasărea 1839-1911”* iar dedesubt, *“Didinița I. P. Pasărea 1913”* - fiica cea mică a lui Pasărea, decedată la vârstă școlară. La întretăierea brațelor crucii există o fotografie, excepțional conservată după 90 de ani, care reprezintă o femeie în vârstă, purtând pe cap un fel de beretă, despre care Meme Teliva¹⁴ afirmă că aceasta face parte din portul național al bulgăroaicelor mai în vârstă. Atunci, ne-am amintit că astfel de fotografii am mai văzut în tablouri de epocă prin casele familiilor de armâni-macedoneni. Problema care se pune este că această *“Maria”* nu trebuie confundată cu cealaltă *“Maria preoteasa”* care este înscrisă în *“Kondica”* de decese a Mănăstirii Pasărea (unde este îngropată mama profesorului Pasărea n.n.), soția preotului Zaharia și care este deci mama lui I.P.Pasărea. Pe parcela de la Cimitirul Bellu este o singură cruce de marmură, ridicată de profesor în anul 1911, la decesul persoanei în cauză, căreia îi și dă numele luat de el între timp *“Pasărea”*, lucru ce nu-l face în schița arborelui său genealogic cu surorile sale ... Și totuși cine poate fi această *“Maria P.(opescu n.n.) Pasărea”* de a cărei înmormântare s-a ocupat chiar Pasărea, căreia i-a ridicat chiar cruce de marmură și căreia i-a împrumutat numele de Pasărea?”¹⁵.

Potrivit datelor prețioase existente în arborele genealogic al lui Ion Popescu Pasărea, Pr. Frangulea înlătură ipotezele în care această Marie P. Pasărea ar fi sora profesorului sau sora tatălui său, Zaharia preotul, ajungând la o singură concluzie: „În aceste condiții *Maria P(opescu) Pasărea (1839-1911)* căruia I.P. Pasărea i-a ridicat crucea monumentală din marmură albă la Cimitirul Bellu, nu putea fi decât o soră a bunicului său, Neagu preotul, sau soția unui frate al acestuia. Probabil, aceasta le va fi purtat de grijă, lui și celor trei surori ale sale, motiv pentru care Pasărea îi purta o infinită recunoștință ca unei adevărate mame”¹⁶.

Celor patru copii, cărora frageda copilărie le-a fost o dramă, rămânând atât de repede fără părinți, viața le-a rămas fără autoritatea parentală care pregătește pentru viață pe fiecare fiu. Astfel, Ion sau Iancu¹⁷ cum îi spuneau cei din familie, probabil rămas în grija bunicilor și mai apoi, mai mult ca sigur, în grija acelei Maria P. Pasărea, despre care am amintit și de a cărui înmormântare s-a ocupat cu atâta prețuire psaltul. Profesorul Victor Frangulea afirmă că de creșterea copiilor și în special de cea a lui Iancu s-au ocupat și nașii de botez și mai apoi de cununie ai dascălului, Vasilichia și Ștefan Tănăsescu preotul¹⁸.

¹³ *Ibidem*, p. 63.

¹⁴ Nepot al lui Ion Popescu Pasărea, persoană care a sprijinit cercetările Pr. Lect. Univ. Dr. Victor Frangulea cu privire la viața și opera Profesorului Psalt Ion Popescu Pasărea.

¹⁵ Pr. Lect. Univ. Dr. Victor Frangulea, *op. cit.* p. 63-64.

¹⁶ *Ibidem*, p. 64

¹⁷ *Ibidem*, p. 69.

¹⁸ *Ibidem*, p. 69.

FORMAREA EDUCAȚIONALĂ

Rămas în casa părintească până la vârsta de 7 ani, Ion Popescu a umat mai apoi ciclul primar de patru clase la școala din comuna Brănești unde, în tot acest timp a avut un singur învățător la toate cele clase în persoana lui Petcu Banu. După absolvirea școlii din Brănești, fiind un elev sânguincios, a fost încurajat să continue studiile, astfel încât în 1883, s-a înscris la Liceul „Matei Basarab” din București. Aici, deși a fost admis printre primii, din motive materiale, s-a retras fără să frecventeze nici un curs.

În ciuda neajunsurilor vremii, totuși Biserica, în spiritul căreia tânărul Ion fusese crescut, i-a oferit, în mod providențial, oportunitatea de a frecventa cursurile unei școli teologice prin programul social de încurajare a copiilor orfani ori din familii nevoiașe, oferindu-i posibilitatea de școlarizare fără prea mari eforturi financiare. În anul următor, 1884, dă examen de admitere la proaspăt înființatul Seminar „Nifon Mitropolitul” din București în urma căruia este admis alături de alți șase elevi¹⁹. Era unul dintre cei patru copii orfani din acea promoție²⁰. Aici l-a avut profesor de psaltichie pe venerabilul profesor Ștefanache Popescu († 1911), față de care îl leagă o profundă recunoștință și căruia îi va și urma la catedră.

Stilul cântărilor compuse de Ștefanache Popescu este cel tradițional al înaintașilor săi: Macarie și Anton Pann. El culege, selecționează și stilizează oarecum cântările mai scurte, ferindu-se de cele prea larg ornamentate, și tendința aceasta se va impune. Ștefanache Popescu rămâne cunoscut și pentru faptul că introduce în muzica bisericească *tactul îndoit*, un fel de *alla breve* din muzica occidentală, luând ca bază *cronosprotos optimea*. Iată cum explica el însuși acest termen la începutul Colecțiunilor de cântări bisericești (București, 1860), în *Reguli asupra tactului irmologicu: Tactul obișnuit T. Tactul îndoit T*, deci T cu gorgon deasupra, având în coadă doi apli așezați vertical: „Cântarea tactului obișnuit, precum este cunoscut, se lucrează astfel: adică, într-o lovire de mână se ia un caracter (o notă)... iar în cântarea tactului îndoit se iau două caractere într-o lovire, adică tot lucrarea tactului obișnuit; deosebirea însă este că în acest tactu ce se zice îndoit, într-o lovire de mână se iau două caractere: cel dintâi caracter se ia când mâna este în jos și cel de al doilea caracter la ridicarea mâinii, ca și cum al doilea caracter ar avea gorgon”. Se știe că n-a avut sorți de izbândă.

La cursurile teologice a obținut cele mai bune rezultate absolvind Seminarul în 1890 alături de cei șase colegi ai săi. În mod curios, niciunul dintre cei șapte nu a optat să fie slujitor al Bisericii, însă, beneficiind de o educație aleasă, unii au ocupat diverse funcții în instituții importante cum ar fi Ministerul Cultelor, Ministerul de Interne, în timp ce alții au ajuns profesori în capitală sau directori la diverse edituri sau instituții²¹.

Ca mulți alți adolescenți și Ion Popescu Pasărea, pe lângă muzică, domeniul în care a avut cele mai bune rezultate, a fost atras și de alte discipline cum ar fi filozofia sau desenul. O altă pasiune de-a psaltului, care nu l-a părăsit nici mai târziu, era poezia. Multora din creațiile sale poetice le-a adăugat mai pe urmă și melodie. De exemplu poezia *Cerul ne salută*, a devenit mai târziu *Marș de primăvară*, o pisă de reală inspirație muzicală, foarte cunoscută și apreciată în acele vremuri²². După terminarea Seminarului, tânărul Ion a decis să rămână în tumultuoasa lume a Bucureștiului.

Din 1893 își începe activitatea de cântăreț bisericesc la diverse biserici din Capitală. După o perioadă în care situația sa materială era nesigură, intră cântăreț la Biserica „Sfântul

¹⁹ Pr. Grigore N. Popescu, *Din trecutul Seminarului „Nifon”, Mitropolitul din București*, Tip. „Universul”, 1943, p. 15-20;

²⁰ Pr. Lect. Univ. Dr. Victor Frangulea, *op. cit.* p. 70.

²¹ *Ibidem*, p. 70.

²² *Ibidem*, p. 71.

Dumitru” din str. Carol (30 Decembrie) unde slujește la strană până în 1894, cand trece cântăreț la Sfântul Spiridon-Nou. A mai cântat apoi la bisericile Sfântul Gheorghe-Vechi și Kalinderu, din București. În tot acest răstimp a căutat să muncească și în alte domenii. A participat la un concurs pentru un post de Secretar de Legație la Ministerul de Externe, însă din „diverse alte motive” nu a fost preferat. „Nu ne îndoim că el a făcut dovada capacității sale, dar cum putea fi primit într-o funcție și la o instituție așa înaltă, un orfan din Piteasca-Pasărea, pe care nu-l cunoștea nimeni, care nu avea nici nume de familie voievodală sau boierească”²³.

Deși obținuse un post de copist caligraf la Prefectura județului Ilfov, el s-a dedicat cel mai mult dragostei sale care era muzica. În timp ce alte ocupații erau doar pasagere în viața marelui psalt, muzica a rămas o constantă a sufletului său nobil.

Un moment foarte important în cariera lui Ion Popescu Pasărea a fost acela când, în anul 1892, profesorul de la Seminarul „Nifon”, Ștefanache Popescu, fiind bolnav, îl invită pe tânăr să ocupe funcția de profesor suplinitor la catedra de psaltichie. Putem considera acest episod o dovadă de apreciere din partea profesorului Ștefanache față de valoarea fostul său elev. Un an mai târziu, în urma unui examen de capacitate pentru muzică, el devine titular (1893), iar din 1899, prin Decretul nr. 77337/13 noiembrie, este numit și la catedra de muzică a Seminarului Central în locul Pr. Gheorghe Ionescu²⁴ care avea să se pensioneze. Pană în anul 1936, cand a fost pensionat, a activat timp de 44 de ani la Seminarul „Nifon” și 37 de ani la Seminarul Central. Succesorii săi la catedră vor fi preotul Grigore Costea, la Seminarul Central, și arhidiaconul Anton V. Uncu, la Seminarul „Nifon Mitropolitul”.

Nu știm ce l-a determinat pe marele psalt să pășească și în lumea științelor sociale, cert este că în anul 1904 termină Facultatea de Drept și Litere. Este posibil ca experiența sa de funcționar în cadrul Prefecturii județului Ilfov sau nereușita aceea în a obține postul de Secretar de Legație la Ministerul de Externe, să-l fi ambiționat în a cuceri și acest domeniu la care, din câte se pare, nu aveau acces decât persoane cu o „anumită situație”.

Astfel, la Facultatea de Drept și Litere are șansa să cunoască două mari personalități ale societății care dominau sistemul de învățământ în domeniu²⁵. Este vorba în primul rând de avocatul, criticul, filosoful, profesorul și politicianul Titu Liviu Maiorescu, cel ce avea să fie pe rând: promotorul și fondatorul Academiei Române, prim – ministru al României (1912-1914) și mai apoi ministru de interne²⁶.

Întrucât Maiorescu este considerat ca fiind cel care a pus bazele jurnalismului politic dar și cel care a încurajat mari personalități ale literaturii naționale precum Mihai Eminescu, Ion Creangă, I. L. Caragiale sau Ion Slavici să își aducă aportul la cultura neamului, am putea considera că personalitatea academicianului a fost, poate, și sursa de inspirație a lui Pasărea, atunci când psaltul a luat decizia de a înființa Revista „Cultura” cu scopul de a strânge sub o singură direcție toate intențiile personalităților vremii și de a promova atât dezvoltarea culturii muzicale bisericești cât și de a promova misiunea Bisericii însăși.

O a doua personalitate de care este strâns legată pregătirea lui Ion Popescu Pasărea, fiind un nume reprezentativ pentru învățământul filozofic și umanist din România se numește Constantin Dumitrescu-Iași. Acesta era rector al Universității din București și profesor de discipline filosofice. El a contribuit la modernizarea învățământului universitar precum și la întemeierea disciplinelor pedagogice²⁷. Cu o asemenea pregătire, bucurându-se de sprijinul celor mai buni dascăli, Ion Popescu Pasărea absolvă în 1904 Facultatea de Drept și Litere din

²³ Pr. Lect. Univ. Dr. Victor Frangulea, *op. cit.* p. 71.

²⁴ *Ibidem*, p. 78.

²⁵ *Ibidem*, p. 77.

²⁶ Eugen Lovinescu, *Titu Maiorescu, studiu monografic*, I-II, București, 1940, p. 93.

²⁷ Prof. Univ. Dr. Grigore Georgiu, *Istoria culturii române moderne*, Ed. Comunicare.ro, București, 2002, p. 275.

București cu *Lucrarea de Licență „Autoritatea de lucru judecat”* primind calificativul „*Magna cum Laude*”. Fiind o lucrare bine fundamentată, lucrarea psaltului se înscrie în izvoarele dreptului românesc modern. Prin aceasta se demonstrează încă o dată aprecierea profesorilor săi față de abilitățile intelectuale ale tânărului Pasărea²⁸.

Deși cariera de avocat a lui Popescu-Pasărea este mai puțin cunoscută, totuși el s-a remarcat ca senator de Ilfov, pe listele Partidului Liberal, în Parlamentul României (1922-1926), prin intervenții de excepție pe care le rostește mai ales în cazul susținerii unor legi ce țineau de organizarea Bisericii sau a unor drepturi privind personalul bisericesc²⁹.

Ion Popescu Pasărea și-a continuat apoi cariera de pedagog și strălucit profesor la Academia de muzică religioasă predând cursul de teorie și solfegiu comparat, pegătind generații întregi de studenți, împărtășindu-le cu bucurie dar totodată și cu severitate, celor dornici, dragostea față de muzică, și nu față de orice muzică, ci de muzică bisericească. „*A pregătit generații de elevi și studenți, transmițându-le dragostea și devotamentul pentru cântarea bisericească, îndrumându-i în studierea muzicii și dezvoltându-le simțul estetic al cântării. Foarte pretențios pentru o execuție perfectă, cu respectarea tuturor semnelor specifice psaltichiei, devenea neiertător, ori de câte ori observa ambiguități și nesiguranță în execuție. Era corect și nu jigneja niciodată pe nimeni*”³⁰.

Am putea afirma cu toată certitudinea că Ion Popescu Pasărea a dominat începutul secolului al XX-lea în ceea ce privește învățământul muzical și mai ales cel muzical bisericesc. În 1900 era deja profesor titular la Seminarul „Central”, o perioadă de timp a predat muzica vocală la Institutul „Berk” și la școala de fete „Despina Doamna” din București. Între anii 1918-1919, a predat, în paralel, muzica vocală la Seminarul „Nifon”. Începând cu anul 1928 a pregătit elevii Școlii de cântăreți bisericești din București, predând muzică psaltică. „*Ne este greu să ne imaginăm cum își organiza Ion Popescu Pasărea programul zilnic de lucru, împărțindu-se între normele didactice de la cele două seminarii bucureștene, dirijor de coruri cu tot ce presupune această calitate, activitatea la cultura cu scrierea și trierea redacțională a materialelor de publicat, și cu activitatea la Asociația Generală a Cântăreților pentru care efectua multe și obositoare deplasări în teritoriu. La toate acestea am putea adăuga calitatea s-a de Senator și obligațiile sale de persoană publică. Ca și cum toate acestea nu ar fi fost de ajuns, să nu uităm că pe masa de lucru a lui Pasărea erau mereu cărți după cărți, nou alcătuite sau reeditate în timp, pentru noile generații de elevi, cântăreți, cât și pentru stranele bisericilor*”³¹.

Pătruns fiind din ce în ce mai mult de farmecul muzicii, Pasărea decide să-și perfecționeze cunoștințele despre regina artelor prin continuarea studiilor muzicale la Conservatorul din București. Astfel, el a urmat Conservatorul între anii 1890-1893³² având printre profesori de seamă nume precum Gheorghe Brătianu sau renumitul dirijor și compozitor român de origine germană Eduard Wachmann care din câte se pare în vremea aceea era chiar directorul Conservatorului³³. Având studii superioare, la câțiva ani, mai exact pe 1 februarie 1897, este numit profesor de canto la Batalionul al III-lea al Regimentului V Ialomița³⁴. De asemenea, Pasărea a mai activat, timp de șapte ani, între anii 1905-1912, ca profesor de muzică bisericească, la Conservatorul de Muzică din București și la nou înființata

²⁸ Pr. Lect. Univ. Dr. Victor Frangulea, *op. cit.* p. 78.

²⁹ Idem, p. 404.

³⁰ Pr. Lect. Univ. Dr. Victor Frangulea, *op. cit.* p. 79.

³¹ Ibidem, p. 404.

³² Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon al celor care de-a lungul veacurilor s-au ocupat cu muzica bizantină*, Ed. Diogene, București, 1994, p. 295.

³³ Radu Constantinescu, *Ioan Andrei Wachmann, Eduard Wachmann. Viața și opera unor muzicieni români*, Editura Muzicală, București, 1975, p. 85.

³⁴ Pr. Lect. Univ. Dr. Victor Frangulea, *op. cit.* p. 72.

- la sugestia și insistențele sale - Academie de Muzică Religioasă, între anii 1928-1930 și 1932-1941³⁵.

Ca și Anton Pann, Ion Popescu-Pasărea și-a creat matrițe pentru notele psaltice pe care zețarii Tipografiei Cărților Bisericești le culegeau ca pe litere. Astfel, a reușit, fără prea mari greutate, să tipărească numeroase cărți de cântări bisericești, colecții de cântece și coruri populare și patriotice, colinde, cărți didactice, studii, articole, etc.

Concepția lui I. Popescu-Pasărea, privind cântarea psaltică tradițională, este: „...Și dacă suntem a păstra toate produsele trecutului nostru românesc, evident trebuie să păstrăm și această comoară a Bisericii, care este cântarea psaltică tradițională, lăsând drum liber evoluției lente și naturale, care, utilizând geniul muzical românesc, ne poate crea, într-un timp dat, o cântare specific românească, care să păstreze legătura vie cu Orientul Ortodox, de care ne leagă tot trecutul Bisericii și Neamului nostru”³⁶.

Iar cu privire la armonizarea cântărilor bisericești, cerea ca cei care se ocupă mai intens cu aceasta să pună bazele unei cântări armonice având ca motiv tot muzica psaltică, fiindcă „în repertoriul actual (aceasta era pe la 1930) al muzicii bisericești corale se găsesc arii zvăpăiate și fără nici o coeziune logică între ele, melodii de polcă, valsuri, marșuri - sub care se găsesc cu nesocotință așternute texte religioase”³⁷.

Caracteristicile melosului său sunt: concizia, stilizarea, perfecta frazare, prozodia, având drept model tipăriturile lui Dimitrie Suceveanu, din a cărui creație regăsim cântări reproduse fie în original, fie prelucrate. Lista cărților muzicale tipărite de Pasărea de-a lungul unei jumătăți de veac³⁸ cuprinde lucrări precum: *Slujba Sfântului Spiridon*, București, 1895; *Colecțiune de imne școlare compuse de Ștefanache Popescu, Pană Brăneanu și alții*, București, 1900; *Prohodul Domnului*, București, 1902; *Podobiile, troparele Învierii, alte cântări din Triod și Pentecostar*, București, 1904; *Cântările Sfintei Liturghii*, București, 1905; *Cântările Sf. Liturghii pentru corurile sătești*, București, 1908; *Cântările de la Tedeum, sfeștanie, înmormântare și parastas*, București, 1910; *Colecțiune de cântările Sfintei Liturghii*, București, 1911; *Prohodul Domnului nostru Iisus Hristos*, București, 1913 și 1920; *Cântările Sfintei Liturghii*, București, 1914; *Colecțiune de cântările Sfintei Liturghii*, București, 1919; *Cântările Sf. Liturghii armonizate pentru două voci*, București, 1923 și 1928; *Cântările Utreniilor de duminică*, București, 1922 și 1928; *Cântările Nașterii Domnului și cântările Sfinților Trei Ierarhi*, București, 1924; *Cântările Triodului*, București, 1903, 1913, 1925; *Catavasierul*, București, 1908 și 1927; *Cântările vecerniilor de sâmbătă seara*, București, 1931; *Liturghierul de strană*, București, 1931; *Noul Idiomelar*, București, 1933; *Cântările Sf. Liturghii pe notație liniară pentru trei voci*, București, 1934; *Cântările Sf. Liturghii*, Craiova, 1937; *Pentecostarul*, București, 1936 și 1941; *Podobierul*, București, 1940; *Colecțiune de cântări bisericești alese*, București, 1921, 1925; *Culegere de cântări bisericești ce se cântă de către preoți*, București, 1940 și multe altele.

CONCLUZII

³⁵ *Academia de Muzică religioasă* din București s-a deschis oficial prin grija patriarhului dr. Miron Cristea, la 5 mai 1928; în 1939 a fost încadrată în învățământul universitar românesc, iar la 1 octombrie 1941 fuzionează cu Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică, devenind una din cele șase secții ale acestuia, secție la care preda preotul Ioan D. Petrescu (Cânt gregorian și paleografie bizantină), preotul Paraschiv Angelescu (Liturgică și Imnologie), compozitorul Paul Constantinescu (Armonie, contrapunct și compoziție bisericească) și protopsaltul Gheorghe Dimitrie E. Cutava (Muzică psaltică), apud Pr. prof. dr. Nicu Moldoveanu, *Op. cit.*, p.124.

³⁶ Ioan Popescu-Pasărea, *Evoluția cântării psaltice în Biserica Ortodoxă Română*, în „Cultura”, anul XXX (1941), nr. 1-2, p.6-7, nr. 3, pp.21-23.

³⁷ *Idem*, *Liturghia corală în stil bizantin*, în „Cultura”, anul XXII (1932), nr. 4, pp. 7-8.

³⁸ Pr. prof. dr. Nicu Moldoveanu, *Op. cit.*, p.125.

Personalitate de seamă, Ion Popescu-Pasărea a creat cu adevărat o epoca în muzica bisericească românească, tipăriturile sale muzicale putând fi găsite și astăzi pe la bisericile și mănăstirile din toată țara. În activitatea sa publicistică, a făcut unele studii de istoria muzicii psaltice și de muzicologie (folclor), demonstrând influența reciprocă dintre muzica populară și cea psaltică la români, constatând că și una și alta au exercitat influențe asupra celeilalte³⁹.

Ion Popescu-Pasărea a întemeiat și a condus societățile muzicale „Macarie”, „Cucuzel” și, vreme de peste 40 de ani, „Asociația generală a cântăreților bisericești din România”, al cărei organ era revista „Cultura”, fondată tot de el în 1911 și condusă până când s-a retras la pensie (se pare că și după aceea)⁴⁰. „*Ion Popescu-Pasărea era de o eleganță extraordinară. Era un tip robust, cu mustață bogată, având trăsături alese de om nobil. Deși în poze pare sobru, distant, totuși, după mărturiile unor foști elevi ai săi, era o fire foarte prietenoasă. Dovada cea mai elocventă în sensul acesta este respectul unanim și liber consimțit, aproape de adorare, al tuturor cântăreților din țară și al tuturor preoților și învățătorilor, foști elevi de-ai săi. De câte ori a avut prilejul, acest mare om și-a spus cuvântul său autorizat în ceea ce privește trecutul, prezentul și - culmea! - viitorul muzicii psaltice. A fost într-adevăr un vizionar. Nu numai că a prevăzut, ci a început el însuși acțiunea de unificare și uniformizare a cântărilor psaltice tradiționale, pentru a fi stilizate și accesibile tuturor categoriilor de credincioși*”⁴¹.

A murit la 10 aprilie 1943, fiind prohodit de un sobor mare de preoți la biserica Sf. Spiridon Nou din București, iar somnul de veci și-l doarme lângă părinții săi, în cimitirul mănăstirii Pasărea.

BIBLIOGRAPHY

1. Anca, Pr. I., *Amintiri despre I. Popescu-Pasărea*, în „Cultura”, an XXVII (1937), nr. 1-2, p. 1214.
2. Boștenaru, Diac. drd. Ioan, *Profesorul Ion Popescu-Pasărea și uniformizarea cântării psaltice — la o sută de ani de la nașterea sa*, în „S.T.”, anul XXIII (1971), nr. 9—10, pp. 727—735.
3. Constantinescu, Radu, *Ioan Andrei Wachmann, Eduard Wachmann. Viața și opera unor muzicieni români*, Editura Muzicală, București, 1975.
4. Frangulea, Pr. Lect. Univ. Dr. Victor, *Profesorul Protopsalt Ioan Popescu-Pasărea*, Editura IBMBOR, București, 2004.
5. Georgiu, Prof. Univ. Dr. Grigore, *Istoria culturii române moderne*, Ed. Comunicare.ro, București, 2002.
6. Ionescu, Gheorghe C., *Lexicon al celor care de-a lungul veacurilor s-au ocupat cu muzica bizantină*, Ed. Diogene, București, 1994.
7. Lovinescu, Eugen, *Titu Maiorescu, studiu monografic*, I-II, București, 1940.

³⁹ A se vedea: Pr. Dr. Mircea Cristian Pricop, *Tezaurul identitar românesc*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2013, p. 77, nota 152; Pr. Dr. Mircea Cristian Pricop, *The Village, Fundamental Dimension of Romanian Spirituality*, în vol. *Identity And Dialogue in the Era of Globalization*, Ed. Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2019, pp. 133-140.

⁴⁰ Mihail Gr. Poslușnicu, *Op. cit.*, pp. 55-56; Pr. I. Anca, *Amintiri despre I. Popescu-Pasărea*, în „Cultura”, an XXVII (1937), nr. 1-2, p. 1214; I. Popescu-Pasărea, *Muzica bizantină*, în „B.O.R.”, anul XLIX (1930), nr. 5-6, pp. 206-211; Idem, *Problema transcrierii muzicii psaltice*, în „Cultura”, anul XXVI (1936), nr. 9-11, p.19; Diac. drd. Ioan Boștenaru, *Profesorul Ion Popescu-Pasărea și uniformizarea cântării psaltice — la o sută de ani de la nașterea sa*, în „S.T.”, anul XXIII (1971), nr. 9—10, pp. 727—735; Diac. prof. Marin Velea, *Profesorul și compozitorul Ion Popescu-Pasărea - 40 de ani de la moartea sa*, în „G.B.”, anul XLII (1983), nr. 4-5, pp. 286-290; pr. prof. univ. dr. Nicu Moldoveanu, *Muzica bisericească la români în sec. XX*, în „B.O.R.”, anul CIII (1985), nr. 7-8, pp.615-620.

⁴¹ Pr. prof. dr. Nicu Moldoveanu, *Op. cit.*, pp.126-127.

8. Manolache, Teodor N., *Moartea Profesorului de psaltichie Ion Popescu-Pasărea*, „BOR”, anul LXI, nr. 4-6 aprilie - iunie, București, 1943.
9. Moldoveanu, Diac. Conf. Nicu, *Muzica bisericească la români în sec. XX. Protopsalți români în sec. al XX-lea. A. Muntenia și Oltenia în „BOR”*, CIII (1985), 7-8.
10. Moldoveanu, Pr. prof. univ. dr. Nicu, *Muzica bisericească la români în sec. XX*, în „B.O.R.”, anul CIII (1985), nr. 7-8, pp.615-620.
11. Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 2002.
12. Petrică, Corina, *Criza politică din anii 1870-187, un episod din istoria modernă românească*, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Galați, 2004.
13. Popescu, Pr. Grigore N., *Din trecutul Seminarului „Nifon Mitropolitul” din București*, Tip. „Universul”, București, 1943.
14. Popescu-Pasărea, Ioan, *Evoluția cântării psaltice în Biserica Ortodoxă Română*, în „Cultura”, anul XXX (1941), nr. 1-2, p.6-7, nr. 3.
15. Popescu-Pasărea, Ioan, *Liturghia corală în stil bizantin*, în „Cultura”, anul XXII (1932), nr. 4.
16. Popescu-Pasărea, Ion, *Muzica bizantină*, în „B.O.R.”, anul XLIX (1930), nr. 5-6, pp. 206-211.
17. Popescu-Pasărea, Ion, *Problema transcrierii muzicii psaltice*, în „Cultura”, anul XXVI (1936), nr. 9-11, p.19.
18. Pricop, Pr. Dr. Mircea Cristian, *Ortodoxie, etnicitate, identitate europeană*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2012.
19. Pricop, Pr. Dr. Mircea Cristian, *Tezaurul identitar românesc*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2013.
20. Pricop, Pr. Dr. Mircea Cristian, *The Village, Fundamental Dimension of Romanian Spirituality*, în vol. *Identity And Dialogue in the Era of Globalization*, Ed. Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2019, pp. 133-140.
21. Velea, Diac. prof. Marin, *Profesorul și compozitorul Ion Popescu- Pasărea - 40 de ani de la moartea sa*, în „G.B.”, anul XLII (1983), nr. 4-5, pp. 286-290.